

Joanna Nawacka
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2694-4216>
e-mail: joanna.nawacka@uwm.edu.pl

**Frazeologia rosyjska jako podstawa rozważań
teoretycznych i dydaktycznych.**
**Agata Piasecka: *Wybrane zagadnienia z frazeologii
rosyjskiej wraz ze słownikiem rosyjskich jednostek
stałych: Избранные вопросы по русской фразеологии
вместе со словарем русских устойчивых единиц.***
**Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
Łódź 2022, ss. 129**

**Russian phraseology as a basis for theoretical and didactic
considerations. Agata Piasecka: *Wybrane zagadnienia z frazeologii
rosyjskiej wraz ze słownikiem rosyjskich jednostek stałych:
Избранные вопросы по русской фразеологии вместе
со словарем русских устойчивых единиц.***
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź 2022, pp. 129

Frazeologizmy będące stałymi połączeniami wyrazów, funkcjonujące w języku jako całość, których znaczenie nie wynika ze znaczeń poszczególnych elementów tego połączenia (*Wielki słownik języka polskiego PAN*¹), przedstawiają trudność w ich rozumieniu nie tylko osobom uczącym się danego języka jako obcego, ale także rodzimym użytkownikom języka. Jednocześnie sprawne i prawidłowe posługiwanie się frazeologizmami wzbogaca wypowiedź, ubarwia ją, ułatwia również precyzyjne wyrażenie myśli, a nawet buduje humor. Zatem frazeologizmy z jednej strony ułatwiają komunikację językową, a z drugiej – brak ich znajomości i znaczenia może komplikować komunikację, powodować nieporozumienia i pogłębiać niezrozumienie.

---

¹ <<https://wsjp.pl/haslo/podglad/72728/frazeologizm>>, dostęp: 08.09.2025.

Książka Agaty Piaseckiej, dostępna w formie drukowanej (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego), a także elektronicznej w postaci pliku pdf na stronie repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego², prezentuje wybrane zagadnienia z frazeologii rosyjskiej w ujęciu funkcjonalno-teoretycznym i jest według słów Autorki w *Przedmowie* jednocześnie monografią i podręcznikiem. Celem tej publikacji jest nie tylko „zwięzłe przybliżenie wybranych aspektów badań w zakresie teorii frazeologii, mogących stanowić punkt wyjścia przy pisaniu różnego rodzaju prac badawczych”, ale również pomoc w trakcie realizacji „wszelkiego typu kursów akademickich o profilu językoznawczym lub kulturologicznym” (s. 11).

Książka zbudowana jest z dwóch części – teoretycznej, składającej się z czternastu nienumerowanych odrębnych podrozdziałów, oraz praktycznej z ćwiczeniami i słownikiem rosyjskich frazeologizmów. W pierwszej części teoretycznej, która jest zasadniczą częścią publikacji, zostały omówione wybrane teorie frazeologii rosyjskiej. Piasecka rozpoczyna swoje rozważania od podkreślenia wieloznaczności terminu frazeologia, następnie przechodzi do omówienia wybranych teorii frazeologicznych. Jako pierwsze opisuje badania rosyjskiego językoznawcy Wiktora Władimirowicza Winogradowa (ros. Виктор Владимирович Виноградов), który przygotował podstawy teoretycznego opisu frazeologii, a w swoich pracach wyznaczył typy jednostek frazeologicznych, tym samym przyczynił się do powstania frazeologii rosyjskiej jako odrębnej dyscypliny naukowej (Mokiyenko 2008: 15–18). Dalsza analiza poszczególnych badań frazeologicznych pozwoliła przytoczyć różne ujęcie zakresu tej dyscypliny naukowej. Autorka podzieliła teorie frazeologii rosyjskiej na te, które traktują pojęcie frazeologizmu wszechstronnie i wielopłaszczyznowo oraz te, które postrzegają rozumienie frazeologizmu jednostronnie. Określane przez Piasecką „wąskie ujęcie” frazeologii (por. Trendowicz 2025: 162) skupia się tylko na związkach idiomatycznych, których znaczenie odpowiada słowu. Ten typ rozumienia frazeologizmów w swoich badaniach prezentują przywołani w monografii następujący naukowcy: Siergiej Iwanowicz Ożegow (ros. Сергей Иванович Ожегов), Borys Abramowicz Łarin (ros. Борис Александрович Ларин), Weronika Nikołajewna Telijska (ros. Вероника Николаевна Телия), Aleksander Iwanowicz Mołotkow (ros. Александр Иванович Молотков), Włas Płatonowicz Żukow (ros. Влас Платонович Жуков), Aleksander Michajłowicz Babkin (ros. Александр Михайлович Бабкин), Walery Michajłowicz Mokijenko (ros. Валерий Михайлович Мокиенко). Natomiast tzw.

---

² <<https://dspace.uni.lodz.pl:8443/xmlui/handle/11089/55658?show=full>>, dostęp: 29.08.2025.

szerokie ujęcie frazeologii klasyfikuje wszystkie stałe połączenia wyrazowe jako frazeologizmy. Wśród zwolenników tego ujęcia Piasecka wymieniła następujących rosyjskich językoznawców: Władimira Leonidowicza Archangielskiego (ros. Владимир Леонидович Архангельский), Olgę Siergiejewną Achmanową (ros. Ольга Сергеевна Ахманова), Wiktora Terentiewicza Bondarienko (ros. Виктор Терентьевич Бондаренко), Moisieję Michajłowicza Kopylienka (ros. Моисей Михайлович Копыленко), Nikołaja Maksimowicza Szanskiego (ros. Николай Максимович Шанский) oraz polskiego językoznawcę Wojciecha Chlebdę. Spośród liczego grona naukowców zajmujących się frazeologią rosyjską Piasecka poświęciła większą uwagę jedynie kilku badaczom, wynika to z założenia omawianej publikacji, której celem było „zwięzłe przybliżenie wybranych aspektów badań w zakresie teorii frazeologii, mogących stanowić punkt wyjścia przy pisaniu różnego rodzaju prac badawczych” (s. 11). Cel ten Autorka osiągnęła, przywołani w publikacji badacze frazeologii wraz z ich opracowaniami naukowych mogą posłużyć za podstawę dalszych bardziej szczegółowych rozważań. Również załączona obszerna bibliografia w języku rosyjskim (56 pozycji) i w języku polskim (18 pozycji) może stanowić bogate źródło naukowych dociekań czytelnika.

Problem zakresu frazeologii istotny dla teoretyków frazeologii znajduje swoje odzwierciedlenie w praktyce leksykograficznej. Piasecka przytoczyła kilka (10) pozycji leksykograficznych, w których frazeologizmy są różnorodnie opisywane, przykładowo poprzez podanie synonimów, czy z uwzględnieniem aspektu kulturowego lub zróżnicowania terytorialnego. Natomiast opracowania przekładowe mogą zawierać „wyrażenia, które nie są frazeologizmami w ścisłym rozumieniu zagadnienia, lecz odznaczają się silną ekspresywnością i spójnością komponentów” (s. 27). Jednak Autorka zwraca uwagę na praktykę leksykograficzną, która pokazuje, że coraz częściej tworzone są słowniki frazeologiczne łączące niejednolite, odmienne podejście do zakresu pojęcia jednostki frazeologicznej.

Kolejne zagadnienie części teoretycznej odnosi się do istotnych cech stałych związków wyrazowych, którymi według Badaczki są przekładalność i odtwarzalność (zob. Spytek 2019: 108), warunkujące poprawność tworzonych tekstów (s. 28–32). Utarte, stałe połączenia wyrazowe niewykazujące cech idiomatyczności w wąskim ujęciu frazeologii mogą jednak podczas przekładu stanowić problem, którego rozwiązanie proponują właśnie przekładowe słowniki frazeologiczne uwzględniające szerokie rozumienie frazeologizmów. Piasecka omawia dwa opracowania leksykograficzne (*Idiomy polsko-rosyjskie. Польско-русские идиомы* autorstwa W. Chlebdy, A. Gołubiewej, J. Wawrzyńczyka i T. Wielga oraz *Podręczny idiomatikon polsko-rosyjski* pod

redakcją W. Chlebdy), w których można odnaleźć przykłady ustabilizowanych jednostek wielowyrazowych, takich jak biblizmy, adresatywy, nazwy własne postaci, złożone nazwy i przydomki geograficzne, emotywy, wielowyrazowe tytuły, nazwy miar, nazwy instytucji i organizacji, terminy komputerowe czy tytuły dzieł literackich. Podane przykłady „wielowyrazowych jednostek nominatywnych o charakterze utrwalonych w języku całościowych znaków werbalizujących pojęcia, sądy, oceny, emocje” (Chlebda 2006: 7) w języku polskim i rosyjskim dowodzą słuszności zastosowania szerokiego pojmowania frazeologii, w szczególności dla procesu nauczania i uczenia się języka obcego, co dostrzegła Piasecka.

Autorka zwraca również uwagę na następny istotny element w procesie opanowania frazeologii, którym jest konieczność nawiązania do innych dziedzin nauki: historii, geografii, literatury czy kultury (s. 32–37). Piasecka podkreśla, że tło kulturowe wyjaśnia motywację poszczególnych frazeologizmów, tym samym pozwala zrozumieć sposób ich użycia w języku i skutecznie wspomóc ich aktywizację w języku obcym. Podczas omawiania związku ustabilizowanych jednostek językowych z kulturą Badaczka posługuje się licznymi przykładami rosyjskich frazeologizmów, powiedzonek, przysłów czy skrzydlatych słów.

Do omawianego korpusu jednostek frazeologicznych Piasecka zaliczyła również przysłowia i porzekadła, których problematykę przedstawiła w trzech kolejnych podrozdziałach (s. 38–48). Brak wyraźnych różnic między tymi pojęciami w ogólnym rozumieniu często prowadzi do łączenia obu ich znaczeń lub stosowania wymiennego. Badaczka podkreśliła jednak, że bez względu na sposób ich określania, oba terminy są niezwykle ważne w komunikacji językowej. „Wartość przysłów i porzekadeł polega [...] na tym, iż stanowią one kodeks moralny człowieka, nawiązują do zdobytych przez ludzkość doświadczeń. Są źródłem wiedzy i wyobrażeń wielu pokoleń” (s. 40).

Jednak w literaturze naukowej postrzeganie przysłów i porzekadeł jako jednostki frazeologiczne nie jest bezdyskusyjne. Autorka omówiła trzy teorie frazeologii. Pierwsza z nich obejmuje swym zakresem również przysłowia i porzekadła w całości, są one traktowane jako frazeologizmy przede wszystkim z uwagi na ich jedną cechę podstawową – odtwarzalność. „Będąc samodzielnymi znaczeniowo zdaniami, paremie funkcjonują jako niezależne, kompleksowe elementy komunikacji. Takie cechy, jak powtarzalność, stały skład komponentów i wieloskładnikowość pozwalają na umieszczenie ich w obszarze szeroko rozumianej frazeologii” (s. 43). Natomiast przeciwnicy pierwszej teorii uważają, że przysłowia i porzekadła nie są frazeologizmami, ponieważ mają przejrzystą semantykę, ich elementy składowe są ze sobą powiązane luźnym związkiem syntaktycznym. Frazeologizmy zaś oznaczają

i nazywają konkretne rzeczy, cechy, procesy, wyrażają pojęcia, są ekwiwalentami słów. Z kolei przysłowia i porzekadła opisują różne sytuacje i przekazują pewne sądy, opinie, ich znaczenia nie można opisać jednym słowem czy połączeniem wyrazowym. Trzecia grupa uczonych do frazeologizmów zalicza jedynie porzekadła, które mają stałą kompozycję, są jednorodne semantycznie, odtwarzalne, funkcjonują w wypowiedzi jako część zdania, a także funkcjonalnie są bliskie słowu.

Przedstawione w publikacji rozbieżności w postrzeganiu przysłów i porzekadeł jako jednostek frazeologicznych przyczyniły się do omówienia przez Autorkę kolejnego aspektu tego zagadnienia, czyli granicy między przysłowiami i porzekadłami w oparciu o różne teorie rosyjskich językoznawców. Piasecka odwołuje się do zwolenników teorii Władimira Iwanowicza Dala (ros. Владимир Иванович Даль), którymi są uczeni: Władimir Prokopiewicz Anikin (ros. Владимир Прокопьевич Аникин), Władimir Leonidowicz Archangielski (ros. Владимир Леонидович Архангельский), Fiodor Martynowicz Sieliwanow (ros. Фёдор Мартынович Селиванов), Jurij Jewgieniewicz Prochorow (ros. Юрий Евгеньевич Прохоров). Według wymienionych lingwistów „przysłowia są zawsze zakończonymi zdaniami, wyrażają w sposób samodzielny sąd o rzeczywistości, zawarte w nich obrazy mogą być odniesione do różnorodnych życiowych sytuacji [...] Porzekadła natomiast stają się zakończonymi zdaniami tylko w konkretnym kontekście, stanowią część sądu” (s. 47). Za to lingwiści Ołeksandr Opanasowicz Potebnia/ Aleksandr Afanasjewicz Potiebnia (ros. Александр Афанасьевич Потебня), Włas Płatonowicz Żukow (ros. Влас Платонович Жуков), Aleksander Iwanowicz Mołotkow (ros. Александр Иванович Молотков), Iwan Michajłowicz Sniegiryow (ros. Иван Михайлович Снегирёв) dostrzegali granicę między przysłowiami i porzekadłami na poziomie ich znaczenia leksykalnego. Przysłowie to krótka maksyma, będąca zakończonym zdaniem, posiadająca znaczenie dosłowne i/lub przenośne, zaś porzekadło to krótka maksyma, ale jedynie o dosłownym znaczeniu, również będąca pełnym zdaniem. Piasecka podkreśla, iż problem wyznaczenia granicy między przysłowiami i porzekadłami jest skomplikowany, wielowymiarowy, wymaga wnikliwych i szczegółowych badań. W podsumowaniu rozważań o granicy przysłów i porzekadeł opowiada się za zaliczeniem porzekadeł do jednostek frazeologicznych z uwagi na ich stałą kompozycję, spójność znaczenia, odtwarzalność oraz funkcję określonego członu w zdaniu, a także ich funkcjonalne zbliżenie do słowa (s. 48).

Ostatnią część teoretycznych rozważań Piasecka poświęciła zagadnieniu wariantywności i synonimiczności związków frazeologicznych. Autorka

zwraca uwagę na dwie grupy frazeologizmów: związki o niezmienniej strukturze i związki, których struktura ulega pewnym zmianom. „Modyfikacje komponentów jednostki frazeologicznej mogą dotyczyć różnych poziomów systemu językowego: fonetycznego, morfologicznego, słowotwórczego, leksykalnego i innych” (s. 50). Związki frazeologiczne ze zmiennymi komponentami leksykalnymi mogą być nazywane wariantami leksykalnymi lub synonimami frazeologicznymi. Granica między wariantami i synonimami nie jest jednoznaczna, oczywista i bezsporna. Piasecka dokonuje przeglądu różnych teorii frazeologii i próbuje wyciągnąć obiektywne i logiczne wnioski, które pozwoliłyby odróżnić warianty leksykalne od synonimów frazeologicznych. Autorka przybliży czytelnikowi wyniki badań uczonych, m.in. Natalii Nikołajewny Amosowej (ros. Наталия Николаевна Амосова), Nikołaja Maksimowicza Szanskiego (ros. Николай Максимович Шанский), Własa Płatonowicza Żukowa (ros. Влас Платонович Жуков), Mięczysława Basaja, Danuty Buttler. Przedstawione teorie nie rozstrzygają w sposób jednoznaczny, jak przebiega granica między synonimami i wariantami we frazeologii. Trudność w ustaleniu tej jednoznacznej granicy wynika z różnorodnych kryteriów opisu i podziału. Pomimo tych trudności i wielości koncepcji Piasecka określiła w ostatnim akapicie teoretycznej części, jak rozumie warianty i synonimy we frazeologii:

za warianty frazeologiczne wypada uznać stałe związki wyrazowe o takim samym znaczeniu oraz nacechowaniu emocjonalno-stylistycznym. Różnica między nimi może wynikać z form morfologicznych poszczególnych komponentów, ich kolejności w strukturze frazeologizmu, kompletności wszystkich członów oraz wykorzystania innych przyimków i spójników jako wykładników relacji składniowych. Synonimami frazeologicznymi natomiast są jednostki występujące w roli tej samej części mowy, realizujące te same bądź zbliżone schematy formalno-syntaktyczne, mogące różnić się zabarwieniem emocjonalnym i stylistycznym. Wszelkie różnice o charakterze leksykalnym oznaczają, że para porównywanych związków frazeologicznych pozostaje względem siebie w relacji synonimii (s. 56).

Zagadnienie wariantów i synonimów frazeologicznych kończy pierwszą część teoretyczną publikacji Piaseckiej. Kolejna część książki została nazwana praktyczną i zawiera zestaw ćwiczeń (18), które Autorka opracowała samodzielnie. Są to ćwiczenia przeznaczone dla uczestników „wszelkiego typu kursów akademickich o profilu językoznawczym lub kulturologicznym” (s. 11), w których należy odnaleźć frazeologizmy, wyjaśnić znaczenie, zastąpić frazeologizm innym, dopisać antonimy czy synonimy, dopasować do stałych związków czasowniki, ułożyć zdania z jednostkami frazeologicznymi, połączyć przysłowia, odnaleźć błędne litery, uzupełnić przysłowia cyframi. Załączone ćwiczenia służą utrwaleniu materiału teoretycznego

przedstawionego w pierwszej części omawianej publikacji, ale także pozwalają na rozwijanie umiejętności komunikacyjnych z wykorzystaniem frazeologizmów w różnych sytuacjach codziennych. Należy dodać, że omawiana książka Piaseckiej nawiązuje do wcześniejszej publikacji *Zarys frazeologii współczesnego języka rosyjskiego (ujęcie funkcjonalno-teoretyczne)* z 2021 r., w której Autorka również przedstawiła podstawowe zagadnienia związane frazeologią jako dyscypliną naukową i zamieściła 50 ćwiczeń utrwalających znajomość rosyjskich związków frazeologicznych.

W części praktycznej oprócz ćwiczeń znajduje się także *Słownik rosyjskich frazeologizmów z wysoką częstotliwością użycia*. Autorka zebrała tysiąc popularnych wśród użytkowników języka rosyjskiego stałych związków wyrazowych, które mogą wzbogacić wypowiedzi, dodać jej kolorytu i ekspresji (zob. Stepanova 2008: 40). W słowniku zostały zamieszczone idiomy charakterystyczne tylko dla języka rosyjskiego, ale także posiadające odpowiedniki w języku polskim, różne przysłowia i porzekadła odzwierciedlające w swojej semantyce rozwój kultury rosyjskojęzycznej, tzw. skrzydlate słowa, czyli myśli zaczerpnięte z Biblii, mitologii greckiej i rzymskiej, rozpraw filozoficznych, dzieł literackich i bajek. Ten różnorodny materiał językowy został wyekscerpowany z opracowań leksykograficznych, których wykaz Autorka zamieściła w bibliografii.

Książka Piaseckiej jest także dobrą pomocą dydaktyczną nie tylko ze względu na część praktyczną z ćwiczeniami i słownikiem, ale ze względu na opracowanie części teoretycznej w dwóch wariantach językowych: rosyjskim i polskim. Każdy podrozdział w języku rosyjskim w części teoretycznej został przetłumaczony na język polski. Zatem skomplikowane zagadnienia z frazeologii rosyjskiej mogą być przyswajane w obu językach, nie stanowią problemu dla czytelników będących na mniej zaawansowanym etapie znajomości języka rosyjskiego. Tłumaczenia te mogą być również wykorzystane na zajęciach z przekładu. Należy również zauważyć, że każde z poruszanych zagadnień frazeologicznych zostało zilustrowane odpowiednimi przykładami z języka rosyjskiego i jego odpowiednikami w języku polskim, a więc i część teoretyczna zawiera bogaty materiał językowy w postaci różnych związków frazeologicznych: idiomów, przysłów, porzekadeł, skrzydlatych słów i innych.

Podsumowując, książka Agaty Piaseckiej to wieloaspektowe i wnikliwe opracowanie porządkujące wiedzę o wybranych zagadnieniach z frazeologii rosyjskiej; jest również zbiorem interesujących przykładów związków frazeologicznych do wykorzystania w procesie nauczania i uczenia się języka rosyjskiego.

Literatura

- Chlebda W. (red.) (2006): *Podręczny idiomatykon polsko-rosyjski*. Opole.
- Chlebda W. (2011): *Z nowszych dociekań frazeologii rosyjskiej (szkic informacyjny drugi)*. „Przegląd Rusycystyczny” nr 3(135), s. 106–117.
- Mokiyenko V.M. (2008): *Sovremennaya russkaya i slavyanskaya frazeologiya (sinkhroniya i diakhroniya)*. „Przegląd Rusycystyczny” nr 4(124), s. 9–26.
- Piasecka A. (2021): *Zarys frazeologii współczesnego języka rosyjskiego (ujęcie funkcjonalno-teoretyczne)*. Łódź.
- Spytek P. (2019): *Kulturowy obraz gościnności utrwalony we frazeologii rosyjskiej*. „Studia Orientalne” nr 1(15), s. 108–115.
- Stepanova L. (2008): *Russkaya frazeologiya segodnya*. „Przegląd Rusycystyczny” nr 4(124), s. 40–49.
- Trendowicz M. (2025): *Językowy obraz powietrza w świetle analizy porównawczej frazeologizmów polskich i rosyjskich*. „Przegląd Rusycystyczny” nr 3(191), s. 159–173.
- Wielki słownik języka polskiego PAN*, <<https://wsjp.pl/haslo/podglad/72728/frazeologizm>>, dostęp: 08.09.2025.